

**ХОЖАИ ЖАҲОН-ХОЖА
АБДУЛХОЛИҚ ҒИЖДУВОНИЙ**

**Тошкент
«НАВРУЗ» — 1994**

Нашрга тайёрловчи таржимон ва изоҳ муаллифлари —
Маҳмудхон Махдум Ҳасанхон Махдум ўғли,
Гулбаҳор Музаффар қизи

**Ходжаи Джахан — Ходжа Абдуллоҳик Гиждувоний.
Справочник и выдержки из его произведений.**

Қўлингиздаги китобча Хожагонлар тариқатида катта из қолдирган ва Нақшбандия сулукининг шаклланишига асос солган йирик мутасаввуф шайх Хожа Абдуллоҳик Гиждувонийнинг ҳаёти ва йўл-йўриқлари ҳақида баҳс этади. Рисолада Гиждувоний ҳақидаги китоблардан ташқари унинг ўз қаламига мансуб бўлган «Одоби тариқат» ва «Мақомоти Юсуф Ҳамадоний» китобларидан ҳам таржималар берилмоқда.

Кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Ўз 2

X 94

Навобий номли ЎзР

Давлат кутубхонаси

Тираж 1500

Карт. тиражи 5000



«РАШАХОТ» ГИЖДУВОНИЙ ҲАҚИДА

Улар (Абдулхолиқ Гиждувоний) Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг — сирлари муқаддас бўлсин — халифаларидан тўртинчиси бўлиб, Хожагонлар табақасининг бошловчиси эдилар. Тугилган ва вафот қилган ерлари Бухоро вилоятининг Гиждувон даҳаси бўлиб, Бухородан олти фарсах (бир фарсах 6—7 чақирим) узоқликда эди. Азиз оталарининг исмлари Абдулжамил бўлиб, имом деган ном билан машҳур эдилар. Узлари Имоми Молик авлодидан. Уз даврининг улуғи, зоҳирий ва ботиний илмларнинг олим. Румда сокин эдилар.

Ҳазрати Хожа Абдулхолиқнинг оталари Рум подшоларининг авлодларидан бўлиб, айтишларича, Хизр — уларга саломлар бўлсин — суҳбатдоши эдилар. Хизр алайҳис салом уларга Абдулхолиқнинг туғилиши ҳақида башорат қилган ва шундай деб исм қўйишни буюрган эдилар. Айём ҳодисотлари сабабли Абдулжамил ўз аҳли оиласи билан Мовароуннаҳрга келиб, Гиждувонда яшаб қолдилар. Ҳазрати Хожа Абдулхолиқ бул ерда туғилиб, Гиждувонда нашъу намо топдилар. Ешликларида Бухоро шаҳрига келиб, илм таҳсини билан машғул бўлдилар.

Устозлари Имом Садриддин деган улуг зот бўлиб, замон уламоларининг машҳурларидан эди. Бир куни машғулотлар орасида устозлари ёнида тафсир ўқиб ўтириб: «Удъу роббакум тазарруан ва хуфятан, иннаҳу ло юҳибб ул-мўътадийн»¹, деган оятга етдилар. Абдулхолиқ устозларидан: «Бу хуфянинг ҳақиқати ва йўли қандай бўлади? Агар зокир (зикр айтувчи) баланд овоз билан ўқиса ёки зикр айтаётганида бирор аъзосини қимирлатса, ўзгалар бундан хабар топадилар. Агар дилида махфий айтса: «Аш-шайтану яжри мин ибни Одама ажр ад-дами»² ҳадисининг мазмунига мувофиқ шайтон бундан хабар топади. Устоз унга: «Бу илми ладунний (Худо ҳузуридаги илм)дир, агар Ҳақ субҳонаху таъоло сени бундан воқиф қилишни хоҳласа, сенинг олдинга аҳлуллоҳ (Аллоҳ одамлари)дан бирини юборади ва у сенга таълим беради», деди.

1. «Сен ўз парвардигоринга ёлбор ва махфий (хуфя) ҳолда дуо қил, чунки у ҳаддан ошувчиларни ёқтирмайди».

2. «Шайтон одам фарзандининг ичида қондек оқиб юради».

Ҳазрати Хожа Абдулхолиқ то Хизр алайҳис салом билан учрашмагуниларича интизорликда юрдилар ва учрашган пайтларида Хизр алайҳис салом уларга вуқуфи адабий (зикрни тоқ айтиш)ни ўргатдилар.

«Фасл ул-хитоб» деган китобда зикр этилишича, Ҳазрати Хожа Абдулхолиқнинг йўллари тариқатда ҳужжат ҳисобланади. Улар барча фирқага мақбул эдилар ва доимо сидқу сафо йўлида, Мустафо саллаллоҳу алайҳи васалламнинг шариати ва суннатига бидъат ва кибру ҳаво йўл топмаслигига саъю ҳаракатда бўлдилар ва ўз покиза йўлларини ғайрларнинг кўзидан ҳаминша пинҳон тутдилар. Уларга «дил зикри» (юрак орқали хуфя зикр айтиш)ни Хизр алайҳис салом таълим бергандилар ва улар мазкур сабоққа доимо машғуллик кўргуздилар. Ҳазрати Хизр алайҳис салом уларни фарзандликка қабул этиб, уларга: «Ҳовузга туш ва кўпгилда: «Ло илоҳа иллаллоҳу Муҳаммадур расуллуллоҳ» дегни», дедилар. Хожа шундай қилдилар, бу ишга машғул бўлиб, бундан кўп фойдалар топдилар. Ва уларнинг бу йўллари аввалдан то охиргача барча халойиқ наздида мақбул ва маъқул бўлди.

Шундан сўнг, Хожа Юсуф Ҳамадоний Бухорога келиб қолдилар. Хожа Абдулхолиқ уларнинг суҳбатини топдилар ва Хожа Юсуф Ҳамадоний унда «зикри дил» борлигини билдилар. Хожа Юсуф Бухорода қанча муддат турсалар, Хожа Абдулхолиқ уларнинг суҳбатларида шунча вақт турдилар. Хожа Юсуф ва уларнинг шайхларининг йўли «зикри алония» (зикрни овоз чиқариб айтиш) усули бўйича эди. Хожа Абдулхолиқ эса Хизр алайҳис саломдан «зикри хуфя»ни сабоқ олиб, шунга машғул эканини Хожа Юсуф билсалар ҳам, бироқ бу йўлни ўзгартиришни буюрмадилар ва: «Сиз улар томонидан шу йўлга буюрилибсиз, шу йўлни давом эттиравering», дедилар.

Ҳазрати Хожа Абдулхолиқ ўзларининг баъзи китобларида қуйидагиларни ёзибдилар: «Игирма икки ёшимда уйгоқ қалблларининг хожаси — Хожа Хизр алайҳис салом мени шайхи раббоний Юсуфи Ҳамадоний қўлига топширдилар ва мени тарбият қилишга васият этдилар, улар Мовароуннаҳрда эканлар, мен уларнинг хизматларида бўлдим ва кўп фойдалар олдим».

Хожа Юсуф Хуросонга кетганларидан сўнг Хожа Абдулхолиқ риёзатга машғул бўлдилар. Ҳол (руҳий қувват)ларининг доимо пинҳон тутар эдилар. Валоят (валийлик қуввати) шу

Даражага етдикки, бир намознинг вақтида Каъбага бориб келиш қувватига эга бўлдилар. Шом вилоятида уларга кўп муридлар пайдо бўлди. Хонақоҳ пайдо бўлди ва печа муддатлар иршод (халқни тўғри йўлга йўллаш) мақомида ўтирдилар ва содиқ талабгорларни Ҳақ йўлига даъват этдилар.

Тариқат одобида уларнинг бир насиҳатномалари бўлиб, бу насиҳатномани маънавий фарзандлари Хожа Авлиёни Кабир — уларнинг сирлари муқаддас бўлсин — учун ёзган эдилар. Бу насиҳатнома ажойиб фойдалар ва гаройиб манфаатларни ўз ичига олган бўлиб, тариқат йўлидаги барча кишиларга унга амал қилмасдан илож йўқ.

Хожагонлар тариқати биносининг асоси ҳисобланган қуйидаги саккиз сўз ҳам Хожа Абдулҳолиқнинг калимоти қудсия (азиз сўзлари)дан ҳисобланади: ҳуш дар дам, назар бар қадам, сафар дар ватан, хилват дар анжуман, ёдкард, бозгашт, нигоҳдошт, ёддошт. Булардан ўзга нарсаларнинг барчаси пиндошт, яъни манманлик ва ғурур ҳисобланади...

Махфий қолмасинким; бошқа учта калима ҳам бўлиб, бу калималар ҳам мазкур тоифанинг истилоҳларидан ҳисобланади. Улар вуқуфи ададий, вуқуфи замоний ва вуқуфи қалбийдир, демак бу калималарнинг ҳаммаси ўн биттадир.

Ҳазрати Хожа Абдулҳолиқ Хожагонлар шажарасининг сарҳалқа (бошловчи)си бўлганлари учун юқоридаги истилоҳий калималарни бу ерда тушунтириб кетиш зарурийдир, чунки бу азизларнинг тариқати (йўллари)ни билиш шу истилоҳларни тушунишга боғлиқдир. Улар қуйидаги рашҳаларда қисқа ё тўлиқ ҳолда ўз баёини топғусидир.

БИРИНЧИ РАШҲА. «Ҳуш дар дам» демакнинг маъноси шуки, ичкаридан чиқаётган ҳар бир нафас огоҳлик ва ҳузур юзасидан бўлиши, ғафлат унга ҳеч йўл топмаслиги керак. Ҳазрати мавлоно Саъдуддин Кошғарий — Аллоҳ унинг руҳини муқаддас қилсин — айтган эди: «Ҳуш дар дам, яъни бир нафасдан иккинчи нафасга ўтиш гофиллик юзидан бўлмай, ҳузур юзасидан бўлсин ва олинаётган ҳар бир нафас Ҳақ субҳонаҳудин холий ва гофил бўлмасган».

Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Аҳрор)нинг айтишларича, бу тариқ (йўл)да нафасни асраш муҳимдир ва барча нафасни ҳузур ва огоҳликка сарф этмоқ керак. Қимки нафасни асра-

маса, у нафасни йўқотди, дейдилар, яъни бу йўл ва усулни йўқотибди, демакдир.

Ҳазрати Хожа Баҳоуддин — сирлари муқаддас бўлсин — айтадиларки, бу йўлда ишнинг асосини нафас устига қурмоқ керакки, замоннинг муҳим вазифасига машғул бўлишда хаёлни ўтмишдан ва фикрни келажакдан озод этсин ва ҳар бир нафасни зое этмасликка уринсин. (Нафаснинг кириши, чиқиши ва икки нафас ўртасини эҳтиёт қилсинки, нафас гафлат билан кириб чиқмасин.)

РУБОИИ

Эй монда зи баҳри илм бар соҳили айн,
Дар баҳр фароғат асту бар соҳил шайн.
Бардор сафойи назар зи мавжи кавнайн,
Огоҳ ба баҳр бош байн ун-нафасайн.

ТАРЖИМАСИ:

Эй, илм денгизига кирмай, булоқ соҳилида қолган киши,
Денгизда фароғат бор, соҳилда эса бахтсизлик,
Дунёнинг мавжланишига хуш назар билан боқма,
Ҳар икки нафас ўртасида денгиздан огоҳ бўл!

ИККИНЧИ РАШҲА. «Назар бар қадам» дегани шуки, назари доим оёқ панжаларининг устида бўлсин, токи унинг назари сочилмасин ва кераксиз жойга тушмасин... Ва ҳазрати махдумий мавлоно Абдураҳмон Жомий «Тухфат ул-Аҳрор» китобида Хожа Баҳоуддин ҳақида ёзганларида бу маънони назмда қуйиндагича баён этган:

МАСНАВИИ

Кам зада беҳамдамийи хуш дар дам,
Дар нагзашта назараш аз қадам.
Баски, зи худ карда ба суръат сафар,
Боз намонда қадамаш аз назар.

ТАРЖИМАСИ

Ҳушёрликсиз бирор нафас ҳам олмаган,
Назари қадамидан ўзга ерда бўлмаган.
У ўзлигидан суръат билан сафарга, яъни узоққа кетган.
Ҳар бир қадами назардан холи бўлмаган.

УЧИНЧИ РАШҲА. «Сафар дар ватай»нинг маъноси шуки, солик (тариқат йўлида юрвчи) одамийликнинг табиатида сафар қилади, яъни одамийлик сифатидан фаришта сифатига ўтади, ёмонлик сифатидан яхшилик сифати томон кўчади. Ҳазрати мавлоно Саъдуддин Кошғарий — унинг сири муқаддас бўлсин — айтадирларки, ярамас одам ярамасликдан қутулмагунча қаерга борса ҳам ярамаслиги зойил бўлмайди.

Махфий эмаски, тариқат шайхларининг фикр ва аҳволлари сафар ёки муқимлик борасида ҳар хил бўлган. Улардан баъзилари ибтидо (аввалбош)да сафар қилишади ва ниҳоят (охир)да муқим туришади. Баъзилари эса ибтидода муқим бўлиб, ниҳоятда сафар қиладилар. Яна баъзилари борки, ибтидода ҳам, ниҳоятда ҳам сафар қилмайдилар. Яна баъзилари борки, ибтидода ҳам, ниҳоятда ҳам сафар қилаверадилар ва муқим турмайдилар. Бу тўрт тоифага сафар қилмоқ ва муқим турмоқда ўзларига хос содиқ ният ва тўғри мақсад бўлиб, бу ҳол «Авориф» китобининг таржимасида тўлиқ тушунтирилган.

Аммо, Хожагонларнинг йўллари — уларнинг сирларини Аллоҳ муқаддас қилсин — сафар ва муқимликда шундайки, ибтидода улар сафар қилиб, бирорта азиз хизматида ва унинг ҳузурда муқим турадилар. Бироқ ўз юртларида шундай азизни топсалар, тарки сафар қилиб, унинг мулозаматида бўлишади ва огоҳлик малакасини ҳосил қилишда қаттиқ ҳаракат этадилар. Малака ҳосил қилганларида эса уларга сафару муқимлик баробар бўлиб қолади.

Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Аҳрор) айтадиларки, ибтидода сафар қилувчига паришонликдан ўзга фойда йўқ. Солик бир азизнинг суҳбатига етишдимки, демак, унга ўтириш лозим, чидам хислатини ҳосил қилиш керак, Хожагонларнинг нисбат малакасини қўлга киритиш, шундан сўнг истаган ерга бориш мумкин.

РУБОИИ

**Ё раб, чи хуш аст бе даҳан хандидан,
Бевоситайн чашм жаҳонро дидан,
Бинишин, сафар кун, ки бағоят хўб аст,
Безахмати по гирди жаҳон гардидан.**

ТАРЖИМАСИ

Эй парвадигор, оғиз бўлатуриб, оғизсиз кулмоқ,
Кўзсиз бутун жаҳонни кўриб турмоқ қандай соз!
Бир жойда ўтириб, сафар қилиб, жаҳон атрофини,
Оёққа заҳмат етказмай сайр этиш нақадар яхши!

Ҳазрати маҳдумий мавлоно Абдураҳмони Жомий
«Шиққат ул-ламъот» рисоласида қуйндаги:

Ойнаи суврат аз сафар дур аст,

К-он пазиройи суврат аз нур аст,

(Ўзида суврат (кўриниш)ни қабул қилувчи ойна суврат сари
сафар қилишдан узоқдир,

Негаки унинг сувратни қабул қилиши нур туфайлидир). — деган байт шарҳида шуларни ёзибди: «Ойнаи суварий» (ташқи олам шаклини қабул қилувчи ойна) — сайқал берилган темирдан иборат бўлиб, бу ойна боқувчининг аксини ўзида аксантириш учун шу боқувчи киши томон сафар ва ҳаракат қилишига ҳожат йўқ. негаки сувратни қабул этиш ундаги нурият сабабидин бўлиб, ҳар қандай нарса унинг рўнарасидан кўринса, суврати унда акс этади ва суврат сари ойна ҳаракат этмайди. Шунга ўхшаб, юракнинг маънавий ойнаси оламнинг забт этувчи заҳматларидан халос бўлса, софлик ва нурунийлик билан безанса, табиий хоҳишлар зулмати ундан кўтарилса, яратувчи тажаллиёти ва илоҳий сифатларин қабул этиш учун сафар ва сулукка ҳожат қолмайди, чунки, сафар, сайр ва сулукдан мақсад юракка сайқал бериш ва уни тозалашдир. Юрак сайқал ва сафога етишса, сафар ва сайру сулукдан озод бўлади.

ТУРТИНЧИ РАШҲА. «Хилват дар анжуман» ҳақида. Ҳазрати Хожа Б. Ҳоуддиндан — Аллоҳ уларнинг руҳини муқаддас қилсин — сўрадилар: «Сизнинг тариқат йўлингизнинг асоси нима?» Жавоб берди: «Хилват дар анжуман, яъни ташқи томондан халқ билан, ички томондан Ҳақ билан бўлиш».

Ҳақ субҳонаҳу ва таъолонинг (Қуръонда): «Шундай одамлар борки, уларни на савдо ва на сотиқ Худони ёдлашдан чалғита олади», деган сўзлари худди шу ҳолатга ишорадир...

Ҳожа Авлиёйн Кабир — сирлари муқаддас бўлсин — айтадиларки, зикр (Аллоҳ сўзини такрорлаш) да машғуллик шу даражага етиб борадики, юракдаги зикр ғалабасидан бозорга кирса, ҳеч қандай сўз ва овозни эшитмайди.

Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Аҳрор) айтадилар: «Зикрга қаттиқ саъю ҳаракат қилиш билан беш-олти кун ичида шундай мартабага етишиш мумкинки, одамларнинг сўзлари ва ҳикоялари қулоққа зикр бўлиб эшитилади, ҳатто, ўзи гапирётган сўз ҳам зикрдек туюлади, бироқ кучли ҳаракат қилмай бунга етишиб бўлмайди!»

БЕШИНЧИ РАШҲА. «Ёдкард», бу — зикри лисоний (тил зикри) ёки зикри қалбий (дил зикри) дир.

Мавлоно Саъдуддин Кошғарий — унинг сири муқаддас бўлсин — айтадиларки, зикрни таълим беришнинг йўли шуки, шайх аввал дили билан: «Ло илоҳа иллаллоҳу Муаммадур расулуллоҳ», дейди. Мурид эса диққатини жамлаб, кўнглини шайхнинг кўнгли рўпарасида тутуди, кўзини очиб, оғзини маҳкам юмади, нафас олмай, эҳтиром ва кучли ички қувват билан юқоридаги зикрни айтишга бошлайди. Бу зикрни тили билан эмас, балки кўнгли билан айтади. Ҳибси нафас (нафас олмаслик) да чидасин ва бир нафасда нафас олмасдан уч марта айтсин, токи зикр ҳаловати кўнглига етсин...

ОЛТИНЧИ РАШҲА. «Бозгашт» шундайки, зикр айтувчи тили ёки дилида калима таййиба (ло илоҳа) ни айтганда бу калима орқасидан: «Худовандо, менинг мақсудим сенсан», сўзини айтади. Бу бозгашт калимаси яхши ёки ёмон фикрларни одамдан ҳайдовчидир, у зикрни холис қилади, зикрни ўзга нарсалардан озод этади. Зикрни бошловчи бу бозгашт сўзларини айтаётган пайтда чин дилдан бўлмаётганини сезса ҳам, бироқ уни айтишни тарк этмасин, бора-бора у ҳақиқатга айланиб, таъсири зоҳир бўлади...

ЕТТИНЧИ РАШҲА. «Нигоҳдошт» — ҳар хил фикрлардан халос бўлиш, ташқи оламдан ажралиш учун интилиш бўлиб, калимаи таййибани бир нафасда неча марта айтса ҳам, шу давр ичида хаёлни бошқа нарсаларга юбормаслик керак.

Ҳазрати мавлоно Саъдуддин Кошғарий — унинг сири

муқаддас бўлсин — бу калиманинг маъносида айтадики, бир соат, икки соат ёки ундан ҳам кўп вақт, имкони бори-ча, ўзини ҳаёлу фикрлардан асрасин, шундан сўнггина бошқа нарса ҳақида фикрласин.

Хожа Убайдуллоҳ Аҳрорнинг энг яқин дўстларидан бири Мавлоно Қосим ҳақида айтишларича, улар нигоҳдош-да шундай малака ҳосил қилибдиларки, кун чиқишдан аввал то чошгоҳгача кўнгилни ўзга нарсаларнинг фикридан сақлай олар эканлар, шунча вақт ичида ҳаёл қуввати ўз амалида қолар экан...

САККИЗИНЧИ РАШҲА. «Ёддошт» шундайки, ундан мақсад Ҳақ субҳонаҳу ва таъолони доимо завқу шавқ билан ёдда тутиб, огоҳ бўлишдир. Баъзилар уни «ғойиб бўлмайдиган ҳузур» деган ибора билан ҳам айтадилар. Баъзи ҳақиқат аҳлининг назарида у шундай бир мушоҳададурки, Ҳақ субҳонаҳу муҳаббатни кўнгилни тамоман ўзига қамраб олади, бу эса ёддоштининг ҳосил бўлишидан даракдир.

Ҳазрати Эшон (Убайдуллоҳ Аҳрор) охириги тўрт калиманинг шарҳида қуйидагиларни айтади: ёдкард-зикрда қаттиқ ҳаракат қилиш, бозгашт — Ҳақ субҳонаҳу ва таъолога юзланиб, ҳар гал калимайи таййиба (ло илоҳа)ни айтганда орқасидан: «Худовандо, мақсудим сен турурсан», дейишдир, нигоҳдошт — тил билан айтмай, дил орқали айтиш, ёддош-нигоҳдошда мустаҳкам туришдир.

ТУҶҚЗИНЧИ РАШҲА — вуқуфи замоний. Хожа Баҳоуддин — сирлари муқаддас бўлсин — буюрадилар: «Мурид босиб ўтувчи йўл бўлган вуқуфи замоний (замондан воқиф бўлиш) шундайки, банда доимо ўз аҳволдан воқиф бўлиши, ҳар бир лаҳзада унинг сифати ва ҳоли қандай, шукрга лойиқми ёки узрга лойиқми, бундан огоҳ бўлиши зарур». Ҳазрати мавлоно Яъқуб Чархий — сирлари муқаддас бўлсин — айтган эдилар: «Ҳазрати Хожани Бузрук, яъни Хожа Баҳоуддин, — сирлари муқаддас бўлсин, — мени қабз (сиқилиш) ҳолатида истиғфор (тавба)га амр қилган ва баст (шодлик) ҳолида эса шукрга буюрган эдилар. Айтган эдиларки, мана шу нарсага доимо рия қилиш вуқуфи замонийдир».

Яна Ҳазрати Хожани Бузрук айтган эдилар: «Мурид ишнинг биносини вуқуфи замоний бобида соат (вақт)га

боғлиқ қилиб қўйибдиларки, у ҳар бир нафасидан огоҳ бўлиши, бу нафас ҳузур билан ўтмоқдами ёки ғафлат билан, буни билиши зарур. Агар унинг ишини нафас асосига бино қилганларида эди, бу икки сифатдан воқиф бўлувчи бўла олмас эди». Вуқуфи замоний суфийлар назарида — уларнинг руҳларини Аллоҳ муқаддас қилсин — муҳосаба (ҳисоб-китоб)дан иборатдир. Ҳазрати Хожан Бузрук — сирлари муқаддас бўлсин — буюрган эдилар: «Муҳосаба шундайки, биз ўтказган ҳар бир соатимизни текшираемиз, унда ғафлат борми ёки ҳузурми, қараймиз. Агар ҳаммаси пуқсон билан ўтган бўлса, тавба қиламиз ва қайтаемиз, амални яна бошқатдан бошлаймиз».

УНИНЧИ РАШҲА — вуқуфи ададий. Бу зикрда адад (санок)га риоя қилишдан иборатдир. Ҳазрати Хожан Бузрук — Хожа Баҳоуддин — сирлари муқаддас бўлсин — буюрган эдилар: «Қалб зикрида ададга риоя қилиш паришон бўлган хаёлларни қувиб, диққатни бир ерга жамлашдир. Хожагонларнинг — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — каломларида учрайдиган, фалончи фалончини вуқуфи ададийга буюрибди, дейишдан мурод, ададга риоя қилинган қалб зикридир». Зикр айтувчи зикрни бир нафасда уч марта, беш марта, етти марта, то йигирма бир мартагача айтади, бунда тоқ сонларга риоя қилади. Ҳазрати Хожа Алоуддин Аттор, сирлари муқаддас бўлсин, буюрган эдилар: «Кўп айтиш шарт эмас, қанчаки айтса воқифлик ва ҳузур юзасидан айтсин, токи бундан фойда ҳосил бўлсин».

Қалб зикри йигирма бештадан ўтганда ҳам таъсири сезилмаса бу мазкур амалнинг натижасиз бўлаётганига далилдир. Бу зикр таъсирининг белгиси шуки, нафий (инкор) замонида башарийлик вужуди манфий (инкор қилинган) бўлади. Исбот замонида эса, Илоҳий жазабалар тасарруфотининг белгилари зоҳир бўлади.

Яна Ҳазрати Хожан Бузрук буюрадилар: «Вуқуфи ададий илми ладунний мартабасининг бошланишидир».

Махфий қолмасинким, аҳли қурб (Аллоҳга яқин кишилар) учун илми ладунний шундай илмдурки, бу илм ақлий далиллар ва нақлий кўрсатмалар орқали эмас, балки илоҳий таълим ва раббоний тафҳим (англариш) орқали маълум бўлади. Чунончи, Қаломуллоҳ Хизр алайҳиссалом ҳақида ёзади: «Ва алламноҳу минладунна илман» (Биз ўз ҳузуримиздаги илмдан унга ўргатдик).

УН БИРИНЧИ РАШҶА — вуқуфи қалбий. Бу икки маънони ўз ичига олади. Бири шуки, зикр айтувчининг дили Ҳақ субҳонаҳу ва таолодан доимо огоҳ бўлади. Ҳазрати Эшон (Хожа Убайдуллоҳ Аҳрор) ўзларининг баъзи қудсий калималарида айтишларича, вуқуфи қалбий дилнинг жаноби Ҳақ субҳонаҳу ва таолодан огоҳ бўлиши ва ҳозир туришидан иборатдир, бу шу даражада бўлиши керакки, Ҳақ субҳонаҳудан ўзга ҳеч нарса дилда бўлмаслиги керак. Бундай огоҳликни шуҳуд, вусул, вужуд ва вуқуфи қалбий дейдилар.

Иккинчи маъноси шуки, зикр айтувчи ўз дилидан воқиф бўлиши керак, яъни зикр пайтда мажозан дил деб аталувчи санобар барги шаклидаги бир парча гўштга бутун диққатини қаратиши лозим ва бу парча гўшт чап кўкракда жойлашган бўлиб, уни зикр айтишга мажбур ва машғул қилмоқ керак, уни зикр ва фикрдан ғофил бўлишга йўл қўймаслик зарур. Ҳазрати Хожа Баҳоуддин — сирлари муқаддас бўлсин — зикрдан нафасни ичга ютиш ва адад (сон)га риоя қилишни лозим ҳисобламас эдилар, аммо айтилган икки маънони ўз ичига олган вуқуфи қалбийни муҳим деб ҳисоблардилар ва лозим деб билардилар. Чунки зикрдан кўзланган асосий мақсад вуқуфи қалбийдир.

БАЙТ

Монанди мурғи бош, ҳон бар байзаи дил посибон,

К-аз байзаи дил зоядад мастию васлу қаҳқаҳа.

ТАРЖИМАСИ

Дил тухуми устида гўёки товуқ каби посбон бўл.
Шунда дил тухумидан сен учун мастлик, васл ва
қаҳқаҳа туғилади.

«ОДОБИ ТАРИҚАТ» («ТАРИҚАТ ОДОБЛАРИ») РИСОЛАСИ ҲАҚИДА

«Одоби тариқат» ёки бошқача «Рисолаи васоё» («Насиҳатлар рисоласи») деб номланган бу насихатлар тўплами Хожа Абдулҳолиқ Гиждувонийнинг иккинчи халифа (ўрини-

босари) Хожа Авлиёйи Кабир (ёки Калон)га бағишланган эди. Рисола турли қўлёзмалар орқали бизгача етиб келган бўлиб, ҳар хил қўлёзмаларда айрим фарқлар кўзга ташланади. Унинг қисқартirilган шакли Фахруддин Али Сафийнинг «Рашаҳот» китобида ҳам келтирилган.

Рисола Хожа Авлиёйи Кабирга бағишланган экан, бу зот ким эди, деган савол туғилади. Насиҳатлар одатда «ё бунайя» (эй ўғилгинам) сўзларни билан бошланган учун баъзилар бу зотни, Абдулхолиқ Гиждувонийнинг ўғли, деб ўйлайдилар. Ваҳоланки, Хожа Авлиёйи Кабир Абдулхолиқ Гиждувонийнинг тариқат йўлидаги ўғли ёки маънавий ўғиллари эди. Биз буни «Рашаҳот»дан ўқиганимизда тўлиқ ишонч ҳосил қиламиз.

«Рашаҳот»да ёзилишича, Хожа Авлиёйи Кабир асли бухоролик бўлиб, йигитлик даврида Бухоро олимларидан бирининг қўлида илм таҳсили билан машғул бўлган. Бир куни у Абдулхолиқ Гиждувоний билан учрашиб қолади. Абдулхолиқ Гиждувоний қассобдан гўшт олиб, уйига олиб кетаётганда Авлиёйи Кабир келиб қолиб, гўштни уларнинг уйига элиб берай, деб ялиниб-ёлворади. Уйга етишгач, Абдулхолиқ Гиждувоний: «Бирор соатдан кейин келинг, бирга таом еймиз», дейди.

Авлиёйи Кабир мадрасага келиб дарс ўқиёлмайди, кўнгли Ҳазрати Хожанинг суҳбатига мойил бўлиб, бир соатдан сўнг қайтиб боради. Натижада тариқатга кириб, фарзандлик қабулига мушарраф бўлади. Авлиёйи Кабирнинг муаллими уни бу йўлдан қайтармоқчи бўлса-да, бироқ бунга муваффақ бўлолмайди. Шундан сўнг, уни қаерда кўрса, таъна ва маломатларга кўмиб, ҳақорат қила бошлайди.

«Ҳикоя қилишларича, — деб ёзади Али Сафий «Рашаҳот»-да, — бир куни кечаси ўша муаллимнинг ёмон ва хунук феъли ва фоҳиша билан машғуллиги Авлиёйи Кабирга каромат йўли билан маълум бўлди. Бомдодда улар яна учрашиб қолганларида муаллим таъна ва ҳақоратга оғиз очди. Шунда Авлиёйи Кабир: «Эй устод, ўзинг кечаси фоҳишабозлик билан машғул бўлиб, яна мени Ҳақ йўлдан чалғитишга уялмайсанми», деди. Устод ҳижолат ва шарманда бўлиб Абдулхолиқ Гиждувоний қўлида Авлиёйи Кабир шу даражага етганини билди. Уша онда Ҳазрати Хожанинг ҳузурларига бориб, тавба қилди, қўл бериб, тариқатга кирди ва мақбуллар қаторидан ўрин олди».

«Рашаҳот»да Хожа Авлиёйи Кабирнинг баъзи хислатлари ҳақида ҳам нақллар келтирилган.

Демак, «Одоби тариқат» рисоласи Хожа Авлиёйи Кабирнинг янги тариқатга кирган ёшлик даврида ёзилган, деган хулоса чиқариш мумкин. Рисола ҳажм жиҳатидан жуда кичик бўлса-да, бироқ Хожагонлар тариқатига янги қадам қўйган солик (мурид)нинг амал қилиши зарур бўлган барча масалаларни ўз ичига олади ва бу насиҳатлар, шубҳасиз, Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ва унинг издошлари учун ҳам қўлланма вазифасини бажарган.

«Рашаҳот»да ёзилишича, Хожа Авлиёйи Кабирнинг муборак қабрлари Бухорода Буржи Йёр яқинидаги Ҳисор тагига қўйилган. Авлиёйи Кабир ҳам кўплаб шогирдлар етиштириб чиқарган бўлиб, уларнинг зикрлари «Рашаҳот»да тўлиқ келтирилган. Қуйида рисоланинг таржимаси билан танишасиз:

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм

Алҳамду лиллаҳи роббил олабийн вал-оқибату лимуттақин вассалоту ало расулиҳи Муҳаммадин ва олиҳи аждаъин.

Аммо баъд (шундан сўнг) билгинки, бу тариқат одоблари ҳақидаги рисола бўлиб, бу жавомий ул-калимни шайхлар шайхи, машойихлар султони, авлиёлар қутби, олий мақомот (даража)лар, етук кароматлар, ғайбий ишоратлар ва қудсий (пок) илҳомлар соҳиби ҳазрати Хожа Абдулҳолиқ Ғиждувоний — Аллоҳ уларнинг азиз руҳларини муқаддас қилсин — соликлардан бўлмиш бир соликка амал қилиш учун буюрган эдилар. Айтган эдиларки, бу тариқат солики Хожа Авлиёйи Калон бўлиб — уларга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин — тариқат йўлининг етук зотларидан эди. Солик киши бундай мақомга етгач, бу нозик сирлар моҳиятидан огоҳлик топгач ва ҳазрати Ҳақ субҳонаҳу ва таъолонинг маърифат чашмасидан бир томчиси жон томоғига томгач, Ҳазрати Аҳадият (Аллоҳ) муҳаббатига фарқ бўлади. Барча ҳушёр кишилар бу мастликнинг орзусидадирлар. Илоҳо, покиза зотларнинг жонларига солган сир-асрорлардан бирор қатрани бизга ҳам насиб этгайсан!

Ҳазрати Хожа Абдулҳолиқ — сирлари муқаддас бўлсин — тариқат соликини аввало тақво (парҳезгарлик)ка буюрардиларки, ҳақиқатан ҳам «Эй менинг ўғилгинам, сенга насиҳат қилайин, тақво (парҳезгарлик)ни ўзингга шиор қилиб ол, ибодат вазифаларини доимо бажар. Ӯз

Ҳолатининг доимо кузатувчи бўл, Ҳақ таолодан доим қўрқувда бўл. Худон таолони, Расуллолоҳни, ота-онани ва барча машойихларнинг ҳақ-ҳуқуқларини адо қилувчи бўлки, бу хислатлар билан Ҳақ таолонинг розилигига мушарраф бўласан ва Ҳақ таолонинг фармонини адо қилган бўласан, бу билан эса мазкур ҳақ-ҳуқуқлар сени ҳам омонликда юришингга сабаб бўлади.

Хоҳ ошкора бўлсин, хоҳ пинҳона бўлсин, хоҳ Қуръонга қараб бўлсин, хоҳ ёддан бўлсин, Қуръон ўқишни асло тарк қилма. Қуръонни фикр билан, қўрқув ва йиғи билан ўқи. Барча ишларда Қуръонга ружуъ қилгилки, Қуръон халқ учун Ҳақ таолонинг ҳужжатиدير.

Илм қидиришдан (ир қадам ҳам узоқлашма, фикҳ илми ва ҳадис илмини ўрган. Тақлидчи суфийлардан узоқ бўлгинки, улар дин йўлининг ўғрилариديرлар ва мусулмонларни йўлдан урувчидирлар.

Сен ҳамиша сунъатга (мал қил, ўтмишдаги улуғ уламоларнинг маънаб (йўллар)идан юргилки, ҳар қандай бидъат макруҳдир. Ёшлар ва аёллар билан доимий суҳбатда бўлма, бидъатчилар ва бойлар билан улфат бўлмагинки, улар сени диндан айирадилар. Суҳбат қурсанг фақирлар билан қур, ўз юкингни ўзинг кўтар, ҳалол егинки, ҳалоллик яхшиликларнинг калитидир. Ҳаромдан қочгилки, акс ҳолда Ҳақ таолодан узоқлашасан. Агар шундай қилсанг, тонгла дўзах оловида куймайсан. Ҳалол егилки, бундан ибодатнинг ҳаловатини топасан, доимо Ҳақ таолонинг азобидан хавфда бўл. Ёдингда сақлагинки, қиямат куни ҳисоб-китобга тутилгувчидирсан. Кечаю кундуз кўп ибодат қил, жамоатни асло тарк қилма, бироқ имом ёки муаззин бўлмагин. Ҳужжатларга номинини ёзма ва қозилар маҳкамасида ҳозир бўлма.

Тариқатсиз кишилар билан ўтирма, одамларга насихат қилма, тариқатсиз кишилардан шердан қочгандек қоч. Яхши номга эга бўлай десанг, ном чиқарма. Нафсинг хор бўлиши учун кўп сафар қил. Машойихларнинг ҳурматиини жойига қўй. Ҳонақоҳ қурма ва хонақоҳда ўтирма. Бировнинг мақтовига учма. Биров ёмонласа хафа бўлма, халқнинг мақташи ёки ёмонлаши сен учун бефарқ бўлсин. Халқ билан чиройли муомала қил. Доимо адабли бўл. Барча ҳолатда яхшига ҳам, ёмонга ҳам лутфу марҳамат билан муомала қил. Қаҳ-қаҳ уриб кулмагинки, қаҳқаҳа гафлат белгисиدير ва у дилни ўлдиради. Мустафо алайҳисалом: «Қияматнинг шиддатлари ва қўрқинчлари ҳақида мен билганча билганин-

ғизда эди, оз кулиб, кўп йиғлардингиз», деб буюрадилар.

Ҳақ таолонинг азобидан озодман, деб ўйлама ва айни пайтда унинг раҳматидан ноумид бўлма. Қўрқинч ва умид ўртасида бўлгинки, солиқ учун гоҳо хавф бўлса, гоҳо умид бўлади».

Хожа Абдухлолиқ — Оллоҳ уларнинг руҳини муқаддас қилсин — такрор айтардилар ва дердиларки: «Ё бунайё, яъни эй ўғилгинам, пирнинг таъзири шафқатдир, шайх мурид учун ога ўрнидадир, балки отадан ҳам меҳрибонроқдирки, у муридни Ҳаққа яқинлаштиради».

Яна буюрадиларки: «Агар иложи бўлса уйланмагинки, сенинг нафсинг иштиёқ пайдо қилса, рўза тут ва доимо дунё талабгори бўласан ва динингни барбод қиласан. Агар охиратнинг ғамида бўл, ўлимни кўп ёдла. Амалга интилмагинки, кимки амалпараст бўлса, тариқат йўлига лойиқ эмас. Доимо нафсингни қийна, фақр йўлида маҳкам тур. Бойликка интилма, динonatли ва тақволи, олим ва парҳезгар бўл. Худойи таолонинг йўлида собитқадам бўл, нодон суфийларга яқинлашма. Машойиҳларга ҳам танинг билан, ҳам молнинг билан, ҳам жоннинг билан хизмат қил. Машойиҳларнинг кўнгилларини авайла, уларга эргаш ва сайру сулукнинг маҳкам тут. Агар улардан нимаки содир бўлса, бордию шарнатга зид бўлмаса, инкор қила кўрма. Агар инкор қилсанг машойиҳлардан ҳеч қачон фойда кўрмайсан.

Одамлардан нарса сўрама, эртанг учун ҳеч нарсани ғамлама ва Ҳаққа ўзингни топшир. Ҳақ таоло буюради: «Эй Одам фарзанди, мен ҳар куни сенинг ризқингни етқизиш тураман». Сен ўзингни қийнама ва таваккул йўлига қадам қўйгинки, Ҳақ таоло буюради: «Кимки Оллоҳга таваккул қилса, бас, у сақловчидир». Билгинки, ризқ тақсимлангандир. Олийҳиммат бўл, Худойи таоло сенга нимаки берган бўлса, Худонинг халқига нисор эт. Бахиллик ва ҳасаддан йироқ бўлгинки, бахил ва ҳасадчи қиёмат куни дўзах оловида бўлади. Ташқи кўринишинга оро бермагинки, ташқи кўринишга оро берини, ички оламнинг хароблигиндан далолат беради. Ҳақнинг ваъдасига ишонгин ва барча одамлардан ноумид бўл. Халойиқ билан суҳбатда умрингни беҳуда ўтказмагинки, акс ҳолда Ҳақ таолодан узоқлашасан.

Сен доимо нафасингга эътибор бер, унинг қадрини бил. Қўлингдан кеймаган нарса ҳақида гапирма, доимо халққа насиҳат қил. Кам ичиб, кам е, кам ухлаб, кам гапир. Таомга

муҳтож бўлмагунингча, ҳеч нарса ема. Сўзни зарур бўлгандагина гапир, уйқу ғалаба қилмагунча ухлама. Оз ухла. Кеча ва кундузлари намозни кўп ўқи. Симоъ мажлисида кўп ўтирмагинки, симоъдан нифоқ туғилади. Симоъни кўн эшитиш дилни ўддиради. Симоъни инкор ҳам қилмагинки, симоънинг тарафдорлари кўпдир. Симоъни дилш уйғоқ, тани ўлган кишиларгина эшитиши мумкин. Қимки бу даражага етмаган бўлса, рўза тутиб, намозга машғул бўлиши аълороқдир.

Сен доимо ғамли бўл, баданинг бемор, амалинг холис бўлсин. Тилагинг қатъий, либосинг кўҳна, дўстларинг эса дарвешлар бўлсин. Уйинг масжид, молинг нафақа, беагинг зуҳд, улфатинг Қалом бўлсин. Ҳар кимда беш хислатни кўрмагунингча уни биродарликка қабул қилма. Биринчиси — фақирликни бойликдан устун қўйган бўлсин. Иккинчиси — илми дунё ишларидан устун қўйган бўлсин. Учинчиси — хорликни иззатдан юқори қўйсин. Тўртинчиси — зоҳир ва ботин амалларини яхши билувчи бўлсин. Бешинчиси — ўлимга тайёр бўлсин».

Хожа яна дедилар: «Эй ўғилгинам, дунё ва унинг гўзаллиги сени мағрур қилмасин, кечаю кундуз дунёдан охиратга сафар қилишга ҳозир бўл. Хилватда ёлғиз ўтир, Ҳақ таолонинг хавфидан доимо дил шикаста бўл. Дунёда мусофирдек яшагин ва унда мусофирдек кет».

Яна Ҳазрати Хожа буюрдилар: «Эй фарзандим, мен ўз шайхим — Аллоҳ уларнинг азиз руҳларини муқаддас қилсин — қилган васиятларига амал қилганим каби, сен ҳам менинг васиятларимни ёдингда сақла ва унга амал қил. Худойи таоло дунё ва охиратда сенинг сақловчинг бўлғусидир».

Бу зикр қилганларимизни тариқат йўлининг солиқларидан бирор киши ёдда тутиб амал қилса, шайхлик мартабаси унга муяссар бўлғусидир. Кимки уни ўзига қўлланма қилса, у кишини мақсуд ва мақсадига етқизғусидир. Бу мартаба ҳар кимга ҳам муяссар бўлавермайди.

Хожа Абдулхолиқ Гиждувонийнинг — Аллоҳ уларнинг азиз руҳларини муқаддас қилсин — қилган насиҳатлари шулардан иборат эди.

Улар бу насиҳатларни айтаётган пайтларида менинг қўлимни ушлаб турган ва Ҳазрати Хожанинг кафти менинг кафтимда эди. Сўзларини тугатгандан сўнг, сўзни шундай якунлаб дедилар: «То тирик экансан, то аниқ бир узр са-

бабчи бўлмаса доимо менинг масжидимда бўл, бу сен учун қиёмат кунни ҳужжат бўлғусидир».

Илоҳи, барчани бу ёқимли хислатлар ва чиройли сифатларга мушарраф қилгайсан, покиза инсонларнинг жонларига нисор этган сирлардан бизга ҳам бир қатра насиб этгайсан ва қалбимиз саҳнини бу сирлар олган маконга айлантиргайсан. Ё Илоҳ ал-оламийн, ё ҳайр ан-носирийм ва саллаллоҳу ало Муҳаммадин ва олиҳи ажмаъийн. Би раҳмати-ка ё арҳамар роҳимийн.

ХОЖА ЮСУФ ҲАМАДОНИЙ МАҚОМОТИ

Хожа Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг ўз қаламига мансуб бўлган асарларидан бири «Мақомоти Хожа Юсуф Ҳамадоний» деб аталади. Юқорида айтиб ўтганимиздек, Ғиждувонийнинг пири Хожа Юсуф Ҳамадоний эди. Хожа Юсуф Ҳамадоний Эронга қарашли Ҳамадон шаҳридин бўлиб, у ўз даврининг йирик олими ва шайхи эди. Юсуф Ҳамадоний ўн саккиз ёшда Бағдодга бориб, фикҳ илмини ўрганadi. Исфaҳон, Бухоро ва Хоразмда бўлади.

Манбалардан маълум бўлишича, Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг минглаб муридлари бўлган. Шулардан тўрттасини ўзига халифа (ўринбосар) қилиб тайинлаган эди. Булар: Хожа Абдуллоҳ Барақий, Хожа Ҳасан Андоқий, Хожа Аҳмад Ясавий ва Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний эдилар.

Абдулхолиқ Ғиждувоний ўз устозининг шарафига мазкур мақомотни тасниф этади. «Мақомот»да у ўз пирининг барча хислатларини мукаммал баён этган ҳамда ўзининг таржимаи ҳоли ва пири билан учрашган вақтларини баён

қилиб берган. Бу тўпламда ана шу «Мақомот»дан танлаб олинган айрим парчалар келтирилмоқда.

«МАҚОМОТИ ХОЖА ЮСУФ ҲАМАДОНИЙ»ДАН

Беш юз ўн тўртинчи йил, зулқаъда ойининг йигирма саккизинчисида сешанба кунни кирганда Шайхимизнинг умрларидан тўққиз минг ою, йигирма олти кун ўтган эди. Шайхимизнинг туғилган кунлари сафар ойининг иккинчи кунни, душанбада юз берган эди. Уттиз саккиз марта пнеда

ҳаж қилган эдилар. Қуръонни минг марта қироати билан ўқиган эдилар. Тафсир, ҳадис, фикҳ, усул, фуруъ ва калом китобларидан етти юз жузъ ёдлаган эдилар. Икки юз ўн учта машойих билан учрашган эдилар. Кўпинча рўзада бўлар эдилар. Тунлари: Худойи таолога бандалик қилиш билан машғул бўлар эдилар. Саккиз мингта бутпарастни мусулмон қилган эдилар. Гуноҳдан тавба қилиб, Ҳақ йўлга киргизган кишиларининг сон-саногини йўқ эди. Муборак юзларида чечакдан қолган доғлар бор эди. Муборак соқоллари узун эди. Қизил юзли, баданлари ўта озгин эди. Кимни кўрсалар «хожа» деб мурожаат қилар эдилар. Кўп сафар қилар эдилар. Либослари жундан эди. Емишлари арпа ва жўхоридан ҳамда ўсимлик мойи эди. Қирқ кеча-кундузда бир марта товуқ гўшти ердилар. Туя ва қўй гўшtidан гоҳ-гоҳ истеъмол қилар эдилар. Этик тикар ва деҳқончилик қилар эдилар. Худойи таоло нимаки берса камбағаллар, бевалар, етимлар, мусофирлар, беморлар, бола-чақаси кўп кишиларга берардилар. Умрлари давомида ҳеч кимдан ҳеч нарса сўрамас эдилар. Дунё иморатига машғул бўлмас эдилар. Бордию бошқа киши машғул бўлса уни мундан қайтарар эдилар. Ҳар йили қирқ куп давомида эҳтисоб учун чиқардилар ва подшоҳлар, зодагонларнинг уйларига борар эдилар. Етмиш беш йил давомида уйланмаган эдилар. Кўзларининг бир четиди белгилари бор эди. Вафотларидан сўнг бу белги ҳақида ихтилоф пайдо бўлиб, баъзилар ўнг томонда, баъзилар чап томонда, дер эдилар. Кўзларида барқарорлик бўлиб, ўз ихтиёрлари билан ҳаргиз номаҳрам аёлларга ва йигитларга қарамас эдилар.

Шайхимиз ражаб оининг ўнинчисида Хожа Хизр алай-ҳиссаломнинг излари билан Самарқандга келдилар. Овозлари ёқимли, бўйлари ўртача, муборак бармоқлари узун эди. Турк тилини билмас эдилар. Кўпинча ёғоч ковуш кийиб юрар эдилар. Умрлари давомида оёқларини узатиб ўтирмаган эдилар. Табассум қилиб сўзлардилар. Очлик ва қаттиқ риёзатдан муборак беллари ҳам бўлган эди. «Зикри алониййа» айтмас эдилар, кўп мурид олардилар. Уларнинг даврида «зикри алониййа» йўқ эди. Туғилган ерлари Ҳамдоннинг Ганимийя деган маҳалласи эди. Пиёда йўл юрардилар. Жума ва пайшанба кечалари ҳамда ҳайит оқшомларида тирик бузрукворларни зиёрат қилар эдилар. Муборак баданларида нафасни ичга ютиб қилинган зикр туфайли доимо тер бўлар эди. Ҳар бир фарз намозидан сўнг, вази-

фаларидан ташқари, бир пора Қуръон ўқирдилар. Ўзлари яшаб турган Гонфур маҳалласида жомеъ масжидигача Қуръонни ўқиб, хатм қилардилар. Масжиддан Хожа Ҳасан Андоқий ва Хожа Аҳмад Яссавийнинг уйигача «Бақара» сурасини хатм қилардилар. Гоҳ-гоҳ юзларини Ҳамадон томонга қаратиб узоқ йиғлардилар ва Худойи таолодан ўғил бола тилардилар. Уйгоқ қалбларнинг хожаси Хожа Хизр билан суҳбатдош эдилар. Қабрларни кўп зиёрат этардилар. Қабр аҳлига салом қилардилар. Ояту дуолар ўқир эдилар. Нон билан сиркани кўп ердилар. «Дуойи сайфий», «Қасидайи бурда», «Чил исми аъзам» ва бошқа Қуръон оятларини кўп ўқир эдилар. Қабр азобини, Мункар ва Накир саволини ҳақ дердилар. Тирикларнинг дуосидан ўлганларга наф бор, дердилар. Таом ейишни бошлаганларида «бисмиллаҳир роҳманир роҳийм» деб, тугатганларида эса «алҳамду лиллаҳи роббил олабийн», дердилар.

«Ҳуш дар дам доред (ҳар бир нафасда ҳушёр бўлинг), назар дар қадам доред (ҳар бир қадамингизга қараб юринг), сафар дар ватан доред (ватан ичра сафар қилинг), хилват дар анжуман доред (анжуманда хилватда бўлинг)», дердилар.

Ҳеч кимга лаънат ўқимас эдилар. Чингизни ҳам дуойи бад қилмас эдилар. Дўстларни гўшт ейишдан ва кўп гаширишдан қайтарар эдилар. Ўзлари кўп гаширмас эдилар. Хужраларида бўйра, кигиз, обдаста, кўрна ва икки болишдан бошқа нарса бўлмас эди. Томир очириб, қон олдирардилар, дори ичардилар. Мактаб очиб, дарс айтардилар. Бетаҳорат юрмас ва бетаҳорат овқат емасдилар. Ернларига ҳар қандай жойни ифлос қилмасликка буюрардилар. Гиёҳларни азиз тутардилар.

Улар билан бирга Ҳамадондан ўн бир киши келган эди. Биринчиси — Абу Мағрибий Ходим, иккинчи — бандаи заиф Абдулҳолиқ, учинчи — Имом Яҳё Гонфурий, тўртинчи — Хожа Исҳоқ, бешинчи — Хожа Работ, олтинчи — Хожа Закариё Варахсийнинг жияни, еттинчи — Хожа Одам Шоддорий, саккизинчи — Хожа Ҳаким Балхий, тўққизинчи — Хожа Муҳаммад Жаҳла, ўнинчи — Хожа Қурайш, ўн биринчи — Бобо Сулаймон Орифи бузрук.

Ўнгирма икки ёшга етганимда, Ҳазрати Хожа Хизр алайҳиссалом мени Шайх (Юсуф Ҳамадоний) ҳузурларига олиб бордилар. Бузруквор Шайх Хожа Хизр олдидан менга зикр айтишни таълим бердилар. Хожа Ҳасан Андо-

қий ва Хожа Аҳмад Яссавий Шайх ҳузурига келдилар, уларга ҳам зикр айтишни таълим бердилар. Тўққиз ойда сўнг Хожа Абдуллоҳ Барақий келдилар ва мурид бўлдилар. Самарқанд бу азизларнинг вақтида обод бўлди ва Амударё қиргоғидан тортиб, то Хоразм ва Бадахшон вилоятигача бирорта бидъатчи қолмади.

Ҳазрати Шайхимизнинг вафотлари йигирма саккизинчи муҳаррам, пайшанба кунда юз берди. Бу кун пешин намозини ўқидилар, орқалари билан меҳробга суяниб ёронларга: «Сув иситинглар», дедилар. Ёронлар йиғлашга тушдилар, сўнг юзларини Хожа Абдуллоҳ Барақий, Хожа Ҳасан Андоқий ва Хожа Аҳмад Яссавий, бу бандани заиф ва бошқа ёронларга қаратдилар ва сўзга оғиз очиб: «Биз ўз ўрнимизга Хожа Абдуллоҳ Барақийни қолдирдик, сизлар измида бўлиб, унга хилоф иш тутманглар», дердилар. Сўнг Абдуллоҳ Барақийга қарата: «Ҳалифалик Сизга етгач, яхши муомалада бўлинг, ёронларга буюрингки, дил зикрини баланд овозда айтмасинлар». Шундан сўнг юзларини Хожа Аҳмад Яссавийга қаратиб: «Фотир», «Ёсин» ва «Ван-Нознот» сураларини ўқинг», дедилар. Суралар ўқиб бўлингач, ёронлардан фиғон кўтарилди. Шундан сўнг: «Худонинг шундай бандалари борки, уларнинг жон беришини Худодан ўзга ҳеч ким билмайди», дедилар ва қўйидаги байтни ўқидилар:

«Дар куйи ту ошиқон, чунон жон бидҳанд,
К-анжо Малак ул-мавт наганжад ҳаргиз.

Шундан сўнг Бузруквор Шайхимизнинг муборак чеҳраларида ўзгариш пайдо бўлди. Хожа Абдуллоҳ Барақий ёронларга қараб: «Сизлар чиқиб туринглар», дедилар. Сўнг Шайх: «Мени фалон жойга дафн қилинглар, жанозамни Жомеъ масжидида ўқинглар, қизимни Саййид Шарафуддиннинг ўглига беринглар», дедилар. Бундан қирқ кун аввал Ҳазрати Хожанинг аёллари оламдан ўтган эди. Шайх дедилар: «Мени Хожа Абдуллоҳ Барақий ювсин, Хожа Ҳасан Андоқий қабрга қўйсин». Шу сўзларни айтиб турган пайтларида Хожа Хизр, Хожа Илёс Абдол, Ғавс ва Қутб кириб келдилар. Бу мардонлардан ҳар бири Ҳазрат Шайхимиз билан видолашдилар. Шундан сўнг Хожа Хизр Ҳазрати Шайхимизга бир оқ олма бердилар. Шайхимиз олмани ҳидлаб Ғавсга узатдилар: Ғавс ҳам ҳидладилар. Шайхимиз:

«Эй ёройлар, доим намозда бўлинглар, Худо халқига доимо меҳрибон бўлинглар, Фавсни менинг ёнимга дафн этинглар», дердилар.

Шундан сўнг, васиятларини тамом қилншлари биланоқ, Шайхимизнинг руҳоният қушлари юқори оламга парвоз қилди. Фавс ҳам Шайхимизга эргашган ҳолда жонини Ҳаққа топширди. Шундан сўнг Самарқанд улуглари ҳозир бўлдилар. Шайхимизнинг васиятларини бажо келтирдик. Жаноза ўқилиб, қабрга қўйилди. Ҳазрати Фавсни Хожа билан битта хонага дафн қилдик, у хонани очиб ташладик ва суппа бино қилдик.

БАҲОУДДИН НАҚШБАНДНИНГ ГИЖДУВОНИЙ БИЛАН РУҲАН УЧРАШУВИ

Баҳоуддин Нақшбанд ва унинг тариқатини мукаммал баён қилувчи бирдан бир мукаммал асар бу Муҳаммад Боқирнинг «Мақомоти Хожа Баҳоуддин Нақшбанд» («Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ҳақидаги мақомот») китобидир. Бу асар бир муқаддима ва уч бобдан иборат бўлиб, Хожа Баҳоуддиннинг тугилгандан то вафот қилгунча олиб борган ишлари ўз ифодасини топган.¹

Маълумки, Баҳоуддин Нақшбанд ўз тариқатига Абдулхолиқ Гиждувонийнинг фикрларини асос қилиб олган ва ривожлантирган эди. Баҳоуддин Нақшбанд Абдулхолиқ Гиждувоний билан учрашганми, деган савол туғилади. Саволга жавобни мазкур «Мақомот»дан топамиз. Хожа Баҳоуддин Абдулхолиқ Гиждувоний билан руҳан учрашади. Бу учрашувда Абдулхолиқ Гиждувоний ўзининг йўл-йўриқлари ҳақида Хожа Баҳоуддинга сўзлаб беради ва мана шу йўлдан юришга даъват этади. Мана шу учрашув ҳақидаги тафсилот «Мақомот» китобидан олиниб, қуйида тўлиғича келтирилмоқда.

НАҚЛ ҚИЛИНИШИЧА, Ҳазрати Хожамиз айтган эканлар: «Аҳволнинг аввалида жазаба ғалабаси ва беқарорликда

1 Ҳаранг: Муҳаммад Боқир, Мақомоти Хожа Баҳоуддин Нақшбанд (Баҳоуддин Балогардон). Тошкент 1993—НУР. Таржимон, сўзбоши ва изоҳлар муаллифи Маҳмуд Ҳасаний.

Бухорода тунлари кезиб юрардим. Тунларнинг бирида табаррук мазорлардан бир мазорнинг бошига бордим. Қайси мазорга бормай, ўша мазорда ёниб турган бир чироғни қўрардим. Чироғдонда ёғ ва пилик тайёр ва муҳайё бўларди. Бироқ пиликни бироз ҳаракатга келтириш лозим бўлиб, у ёғдан чиқар ва янгидан ёна бошлар эди.

Тунда табаъа тобиъинлардан ¹Бўлган ва уларнинг Мовароуннаҳрга келганликлари ишончли нақл билан исботланган Хожа Муҳаммад Восий қуддиса сирруҳунинг мазорлари бошига келдим. Хожа Аҳмад Ажфарнуй (уни ҳозирда Хожа Ажундий дейишади) мазорига боришга ишорат бўлди. Мазкур мазорга етганимда икки киши етиб келишди. Белларига иккита қилич осиб олган эдилар. Мени бир уловга миндиришди ва уловнинг бошини Муздохун мазори томон буришди. Муздохун мазорига етганимда чироғдон ва пиликни юқорида айтилган ҳолда кўрдим. Қиблага юзланиб ўтирдим. Шунда беҳудлик юз берди ва қарасам қибла девори ёрилиб, бир катта тахт пайдо бўлди. Тахт олдига яшил парда тортилган эди. Бу тахт атрофида бир гуруҳ кишилар ўтирар эдилар. Уларнинг орасидан Хожа Муҳаммад Бобони танидим. Бу одамлар дунёдан ўтган одамлар эканини билдим.

Жамоат ичидан бир киши менга: «Тахтдаги Хожа Абдулхолиқ Фиждувоний қуддиса сирруҳудир ва бу жамоат эса уларнинг халфаларидир», деди. Сўнг ҳар бирига ишорат қилиб, мана бу Хожа Аҳмад Сиддиқ, Хожа Авлиёйн Калон, Хожа Орифи Ревгарий, Хожа Маҳмуд Анжирфағанавий, Хожа Али Ромитаний қаддасаллоҳу арвоҳаҳум², деб таништирди. Хожа Муҳаммад Бобога етгач деди: «Уларни сен ҳаётлик чоғида топгансан, Шайх сенга бир қулоқ берган ва сенга каромат қилиб, тушаётган бало сенинг баракатинг туфайли даф бўлади, деган эдилар».

Шунда жамоат: «Қулоқ сол ва яхшилаб эшит, Ҳазрати Хожай Бузург сенга сўз айтадиларки, Ҳақ йўлида юришда бунга амал қилмай иложинг йўқ!» дейишди. Шунда жамоатдан Хожай Жаҳонга салом бериш ва уларнинг муборак жамолларига назар солишга рухсат сўрадим. Пардани қўтардилар. Нуроний бир пирни кўрдим ва салом бердим.

1 Табаъа тобиъин — саҳобаларни кўрганлар тобиъин, тобиъинларни кўрганлар эса табаъа тобиъин дейилади.

2 Қаддасаллоҳу арвоҳаҳум — уларни руҳларини Аллоҳ муқаддас қилсин.

Саломга жавоб бердилар. Сўнг сулуkning¹ бошланиши, ўртаси ва охири ҳақида баён қилдилар ва дедилар: «Сенга чироқларнинг юқоридаги кайфиятда кўрсатилиши сенинг бу йўлдаги истеъдод ва қобилиятингга ишорат ва башоратдур, аммо истеъдод пилигини ҳаракатга келтирмоқ лозим, токи равшан бўлсин ва сирлар зухурга келсин». Сўнг буюрдилар: «Барча ҳолатда ҳам қадамнинг амру наҳий кўчасида бўлсин, суннатни ҳаминша жойига қўйишга интил, бидъатлардан узоқ бўл, Мустафо саллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларини ўзингга пешво қилиб ол, Расуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам² ва унинг улуг саҳобалари ризвонуллоҳи алайҳим ажмаъин³ асарлари ва хабарларини изловчи ва ўрганувчи бўл!»

Бу сўзлардан сўнг мазкур жамоат менга дедилар: «Сен кўраётган бул ҳолатнинг тўғрилигига далил шуки, сен эрталаб Мавлоно Шамсуддин Олбашканавий олдига борасан ва Турк билан Саққо орасида муомалада бўлиб, Сиз Саққо тарафидасиз, аммо Турк ҳақлидир, деб айтасан. Агар Саққо сенга қўполлик қилса, эй Саққойи ташна, дейсан, у бу сўзнинг сирини билади. Иккинчи далил шуки, у бир аёл билан ҳаром иш қилган ва бундан натижа ҳам ҳосил бўлган. У аёлга бола туширишни буюрган ва фалон жойдаги токнинг тагига кўмган».

Улар яна буюриб дедилар: «Бу элчиликни Мавлоно Шамсуддинга еткизганингдан сўнг, эртасига уч дона майиз олиб, Реги Мурда (ўлик қум) орқали тезда Насафга Саййид Амир Кулол хизматига равона бўласан. Пуштаи Қарохун (Қарохун тепалиги)га етганингда сенга бир қария ҳамроҳ бўлади. Қария сенга битта иссиқ нон ҳадя қилади ва сен нонни қабул қиласан. У билан асло сўзлашмайсан. Ундан ўтгач, бир карвонга дуч келасан. Карвондан ўтгач, бир отликқа дуч келасан ва унга пасиҳат қиласан. У эса сенинг қўлингда тавба қилади. Сўнг Азизоннинг кулоҳини Саййид Амир Кулолга етқазасан».

Шундан сўнг бу жамоат мени ҳаракатга солиб, ўзимга келтирдилар. Шу кунни тонгда зудлик билан Ревартун тарафига равона бўлдим. Алоқаси бор кишилардан кулоҳ ҳақида суриштирдим. Айтдилар: «Бир неча муддатдан буён

1. Сулук — тариқат йўли.

2. Унга Аллоҳнинг дуою саломи бўлсин.

3. Уларнинг ҳаммасига Аллоҳнинг ризолиги бўлсин.

фалон жойдадир». Азизонинг кулоҳларини кўриб, аҳволим ўзгарди, узоқ йиғладим. Ва дил шикаста йўлга тушдим. Мавлоно Шамсуддин масжидида бомдод намозини ўтадим. Намоздан сўнг туриб: «Элчиликка буюрилганман», дедим ва қиссани Мавлоно Шамсуддинга айтдим. Мавлоно ҳайрон бўлиб қолдилар. Саққо ҳам ҳозир эди. Туркнинг ҳақ эканини инкор қилди. Саққога дедим: «Менинг далилим шуки, сенда илмдан насиба йўқдир». У жим бўлиб қолди. «Менинг яна бошқа далилим шуки, сен биров билан фасод иш қилгансан ва ундан натижа ҳосил бўлган. Уни туширтириб, фалон жойдаги токнинг тагига кўмдиргансан!» Саққо буни ҳам инкор қилди.

Мавлоно халқ билан бирга ўша жойга бориб, текшириб кўрди ва болани топдилар. Саққо узр айтишга тушди. Мавлоно ҳамда у билан келган жамоат йиғлашга тушдилар.

Бу кун ҳам ўтди. Эртасига қуёш чиққан вақтда буюрилган иш тақозоси бўйича, уч дона майиз олиб, Реги мўрда йўли орқали Насафга отландим. Менинг жўнатаётганимдан хабар топган Мавлоно ҳузурига иўқлатди ва илтифотлар кўрсатиб деди: «Сенда бир дард пайдо бўлибди, унинг давоси бизнинг қўлимизда, бу ерда тур, то сенинг тарбиятигни бажо келтирайлик». Жавобига дедим: «Мен ўзгаларнинг фарзандиман, агар сиз менинг оғзимга кўкрак солсангиз, кўкрак учини тишлаб олишим мумкин». Мавлоно жим бўлиб қолдилар. Сўнг кетишга рухсат бердилар.

Шу куни куннинг аввалида белни маҳкам боғладим ва икки кишига белбоғимдан икки томонидан тортишни буюриб, шиддат билан йўлга тушдим. Пуштан Қарохунга етганимда бир қарияга дуч келдим, битта иссиқ нон берди. Нонни олиб, унга ҳеч нарса демадим. Анча юргач, бир карвонга дуч келдим. Карвондагилар мандан: «Қаердан келаясан?» деб сўрашди. Мен жой номини айтдим. «У ердан қачон чиққан эдинг?» деб сўрашди. «Қуёш кўтарилган вақтда», дедим. Мен буларнинг олдига келганимда туш пайти эди. Улар «Бу киши жинним, у қишлоқдан то бу ергача гўрт-фарсанг-ку, биз тушнинг аввалида у ердан чиққан эдик, энди шу ерга етиб келдик», дейишди.

Карвондан ўтдим ва ўша айтилган отликқа дуч келдим. Яқинига бориб, салом қилдим. Отлик: «Сен кимсан, мен сендан ҳафаман!» деди. «Мен сени тавбага етқизадиган кишиман», дедим. У сакраб отдан тушди, юкини тушириб, шаробларини тўкди ва тавба қилди.

Бу ёрдан ҳам ўтиб, Насаф чегарасига етиб келдим. Ҳазрати Саййид Амир Кулол яшайдиган қишлоққа кирдим. Уларни топиб; хизматларига мушарраф бўлдим. Азизоннинг муборақ кулоҳларини уларнинг олдиларига қўйдим. Ҳазрати Саййид Амир Кулол бир муддат жим қолдилар. Узоқ жимликдан сўнг дедилар: «Бу кулоҳни икки парда орасида сақлашга сен учун ишора бўлди», дедилар. Мен ўрнимдан туриб, қабул қилдим ва кулоҳни олдим.

Шундан сўнг Ҳазрати Амир менга сабоқ бердилар ва овоз чиқармай ҳуфя айтиладиган нафий ва исботга¹ машгул қилдилар. Бир неча муддат бу усулга амал қилдим. Уша зикр қилинган беҳудликда Хожагонлар, қаддасаллоҳу арвоҳаҳум томонидан буюрилганига мувофиқ зикри алонияга² амал қилмадим ва алонияни бутунлай тарк қилдим.

ҒИЖДУВОНИЙНИНГ АЙТГАНЛАРИ

ҲАҚИДА КИТОБ

Ўзбекистон жумҳурияти ФА Шарқшунослик инсти-тутининг қўл ёзма китоблари хазинасида «Аз гуфтори Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний» («Хожа Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг айтганларидан») рисоласи сақланмоқда. Рисоланинг муаллифи номаълум. У савол-жавоб тарзида тузилган бўлиб, ўн учта бобни ўз ичига олади. Ҳар бир бобда тасаввуфга оид ҳар хил масалалар баён қилинган. Саволлар «сўрадилар» деган сўз билан бошланади. Ҳар бир саволга Шайх, яъни Абдулхолиқ Ғиждувоний жавоб берган.

Мазкур рисола Хожагонлар сулукининг сарҳалқаларидан бири бўлган Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг тасаввуф борасидаги фикрларини ўрганишда, аynи пайтда эса Нақшбандия тариқатининг асосларини тадқиқ қилишда ҳам катта аҳамиятга эгадир. Зотан, Нақшбандия тариқати Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг кўрсатмалари ва айтган фикрларига асослангандир.

1. Нафий ва исбот-ло илоҳа иллаталлоҳ калимаси бўлиб, мурид тариқатга киргач маълум муддат уни такрорлаши шартдир.
2. Зикри алония — Аллоҳ номини овоз чиқариб такрорлаш, зикри ҳуфя бунинг акси бўлиб, овоз чиқармай, дилда айтилади.

Мазкур тўпلامда юқорида тилга олинган китобдаги боблардан айрим намуналар таржима қилиб берилди.

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм

ТАВБА ВА УНИНГ ШАРОИТЛАРИ ҲАҚИДА

(Биринчи бобдан)

Билгинки, йўлнинг боши тавбадир. Тавбанинг маъноси Худойи таолонинг ризолигига хилоф бўлган ҳар қандай сўз ва феълдан қайтишдир. Чунончи, Ҳақ субҳонаҳу ва таоло Қуръони Каримда буюради: «Йа аййухал лазина оманув тувбу илаллаҳи тавбатан насуха». (Эй, иймон келтирган зотлар. Аллоҳга тавбан насух бирлан тавба қилинглар). Расуллолоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаллам айтдилар: «Ат тонбу мин аз-занби ка-ман ло занба лаҳу». (Гуноҳдан тавба қилувчи гуноҳ билмаган киши кабидир).

Ҳар ким оят ва ҳадиснинг мазмунига мувофиқ амал қилса, Худойи таоло унинг гуноҳини кечади, киром ул-котибин унинг номайи аъмол китобини очиб, ёмон ишларини ўчиради ва ёмон ишлари ўрнига яхши ишларни ёзади. Чунончи, Ҳақ таоло буюради: «Кимки тавба қилса, иймон келтирса, яхши амалларни қилса бас, Аллоҳ уларнинг ёмонликларини яхшиликларга айлантиради». Расуллолоҳ саллаллоҳу алайҳи вассаллам айтдилар: «Ан-надаму тавбатун» (Пушаймонлик тавбадир).

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, тавбан насух нимадир? Шайх

— Аллоҳ уларнинг руҳини муборак қилсин, руҳлари муқаддас бўлсин, айтдилар: «Тавбан насухнинг учта белгиси бор: биринчиси шуки, нимаики Аллоҳнинг ризолигига хилоф бўлса, дарҳол ундан қайтишдир. (Ат-тавбату қатъун фи-л-ҳоли.) Иккинчиси шуки, гафлат билан, бепармонлик билан ўтган ва беҳуда зое бўлган вақтларига доимо пушаймон бўлишдир. (Ан-надаму ало мо мазо). Учинчиси шуки, гуноҳ қилмасликка азм ва жазм қилишдир. (Ал-азму ан ло аъуда илайҳи абада).

ИРОДАТ ВА МУРИДНИНГ СИФАТЛАРИ ҲАҚИДА

(Иккинчи бобдан)

Билгинки, иродат бирор кишига нисбатан пайдо бўладиган кўнгил истагидир. Бу иродат улуғ давлатдир ва барча саодатларнинг калитидир.

Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрадилар: «Мурид ўз Шайхининг талаби билан машғул бўлиши, бу азизнинг хизматида маҳкам туриши, унинг тасарруфига ўзини таслим қилиши зарур». Муридда пирнинг ризолигига қарши заррача ҳаракат содир бўлмаслиги шарт. Агар пирнинг кўнгли заррача озор топса, муриднинг барча риёзатлари йўққа чиқади. Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрадилар: «Ҳар муридким Шайхнинг назаридан қолса, унинг ишлари шундай бузиладики, бошқа ҳеч қандай шайх унинг ишини созлай олмайди, у гўёки палағда бўлган тухумга ўхшаб қолади. Агар оламнинг барча товуқлари тўпланиб бу тухумни созламоқчи бўлсалар ҳам, созлай олмайдилар ва ундан ҳеч қандай жўжа чиқмайди».

МУРИДНИНГ ШАЙХГА

МУҲТОЖЛИГИ ҲАҚИДА

(Учинчи бобдан)

Билгинки, муриднинг шайхга муҳтожлиги кўпдир ва ҳеч мурид шайхсиз бу йўлдан юролмайди. Чунончи, Мусо алайҳиссалом пайгамбарлигига қарамасдан, ўн йил давомида Шуъайб алайҳиссаломнинг хизматларини қилдилар. Шундагина Ҳақ билан сўзлашиш шарафига ноил бўлдилар.

Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрадилар: «Муриднинг комилу мукаммал шайхга эҳтиёжи кўпдир». Бу йўлда манзиллар ва шубҳали ишлар кўп ва доволар сон-саноқсиздир. Кимки бу йўлга мушкулотларни ҳал қилувчи ва шубҳаларни дафъ этувчи шайхсиз қадам қўйса, шубҳалар тўрига илиниб ҳалокатга маҳкум бўлади.

ЗИКР ТАЪЛИМИ ВА УНИНГ ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

(Тўртинчи бобдан)

Билгинки, зикр (ёдлаш) банданинг Ҳақ таолога муҳаббатидир. Ҳар банда Худони яхши кўрса уни кўпроқ зикр қилади. Чунончи, Расул алайҳиссалом: «Кимки бирор нарса яхши кўрса, унинг зикрини кўпроқ қилади», деган эдилар. Худойи таоло Қуръони Каримнинг кўп жойида: «Йа аййухал лазина оману-зкуф уллоҳа зикран касирон». (Эй аймон келтирган зотлар, Аллоҳни кўп зикр қилинглар»), дейди.

Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрадилар: «Кўп зикр шундай зикрини, у узилишсиз пайдар-пай бўлади. Зикрда ҳеч қачон гафлатга йўл қўйилмаслиги керак. Пайгамбар алайҳиссалом: «Зикрларнинг афзали «ло илоҳа илلاллоҳ», деган эдилар. Хожагонлар — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — дил зикрини тавсия қилганлар. Бу зикр Абу Бакр Сиддиқдан — Аллоҳ ундан рози бўлсин — асрлар оша Хожан Бузрук — Хожа Абдулхолиқ Гиждувонийга етиб келди, бу давлат улардан бизга етди ва у то қиёматгача боқий қолади».

Расул алайҳиссалом буюрадилар: «Ҳар бир нарсага сайқал берувчи бор, қалбнинг сайқалловчиси эса Аллоҳнинг зикридир».

Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрадилар: «Дил зикрининг тўртта шарт бор: биринчиси шуки, шайх қайси тартибда ўргатган бўлса, зикрини шу тартибда айтади, натижада «азкуркум» (Сизларни ёдлайман) сўзининг гулидан мева ҳосил бўлади. Иккинчиси шуки, луқмада эҳтиёт бўлади, шубҳали луқма дилни қорайтиради, қорайган дилдан эса зикр ҳосили чиқмайди»¹

1. Қўлёзмада қолган иккита шарт келтирилмаган.

ШАЙХНИНГ МАҒТАБАЛАРИ ВА СИФАТЛАРИ ҲАҚИДА

(Бешинчи бобдан)

Билгинки, бу йўлнинг ҳар бир йўловчисига — Аллоҳ уларга муваффақиятлар ато қилсин — ҳақиқий йўлбошчига эргашмай чора йўқ, чунки бу йўлнинг манзилу мақомларида доволу қийинчиликлар кўпдир. Йўлни билувчи шайхсиз бу йўлдан юриб бўлмайди. Ҳақ таоло Хизр алайҳиссаломни шайх мақомида, Мусо алайҳиссаломни эса муридлик мақомида тутиб, илми ладунний таълимини берди.

Расулуллоҳ айтадилар: «Аш-шайху фи-қавмиҳи к-аннабий фи умматиҳи» («Ўз қавми ичидаги шайх уммат ичидаги пайғамбар кабидир»). Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — айтадилар: «Расулуллоҳнинг ҳадисларига мувофиқ, мурид барча ҳолатда ҳам пирга муҳтождир».

ДАРВЕШЛИК ЙЎЛИНИНГ ОДОВЛАРИ ҲАҚИДА

(Олтинчи бобдан)

Билгинки, дарвеш одобларидан бири шуки, шайхнинг хизмати учун қаттиқ саъю-ҳаракат қилиши, токи шайх хизматиининг ҳуқуқларини бирор дақиқа лам зое қилмаслиги керак, агар у хизматда нуқсонга йўл қўйса ва бундан пир кўнглига заррача губор қўнса, мурид йўли бутунлай бекилади. Яна бири шуки, кўз очиб юмгунча вақтда ҳам салоҳсиз

бўлмаслиги керакки, Расул алайҳиссалом айтадилар: «Ал-вузуу салоҳ ул мўъминина», яъни таҳорат мўъминларнинг салоҳи (яъни, қуроли) ва шайтоннинг душманидир. Инсу

жинслардан ниҳоний душманлар жуда кўпдир. Қуролли бўлинг, токи ўзингизни ҳилокатга ташламанг». Демак, доимо таҳоратли бўлмоқ бу йўлнинг зарурий ишлари жумласидандир. Яна бири шуки, таҳорат қилгач, икки ракаат «шукри вузув» (таҳорат шукри) намозини ўташ зарур.)

ЗУҲД ВА ТАҚВО ҲАҚИДА

(Еттиччи бобдан)

Билгиники, бу йўлнинг юрувчиси бу дунёнинг ишларидан юз ўгирishi, у дунё ишлари билан бутунлай машғул бўлиши лозим. Чунончи, Ҳақ таоло буюради: «Қимки охиратни ҳоҳласа бас, у зуҳду тақвога амал қилсин». Расулulloҳ айтадилар: «Аз зоҳидуна мулк ул-охирати», яъни зоҳидлар охиратнинг подшоҳларидурлар.

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, зуҳд нимадир? Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрдилар: «Зуҳд уч ҳарфдан иборат бўлиб, ҳар бир ҳарфи бир маънога эгадир. «З»ни дунё зийнатидан, «Х»ни ҳаво (беҳуда эҳтирос)дан, «Д»ни дунёдан олганлар. Демак, мурид дунё зийнатларидан бутунлай юз ўгирishi, ҳавони ўз қадамлари остида топташи, дунёдан эса бутунлай қўл ювиши керак. Аслида зуҳд шундайки, дунёнинг тамоми моли унинг қўлида бўлса, дилида бу дунёнинг заррача меҳри бўлмайди. Бундай киши етук кишидир. Унинг моли диндур.

ФИҚРЛАРНИ ТАНИШ ВА УНИНГ

ОДОБЛАРИ ҲАҚИДА

(Саккизинчи бобдан)

Билгиники, хавотир (фиқрлар) деб ҳар хил ўй-хаёлларнинг одамнинг кўнглидан ўтишига айтилади. Бу тўрт қисм бўлади: раҳмоний (ялоҳий), малаконий (фаришталарга хос), нафсоний (жонга хос) ва шайтоний. Раҳмоний хотирнинг аломати гафлатдан огоҳлик топишдир, малаконий хотирнинг белгиси тоатга тарғиб этишдир. Нафсоний хотирнинг аломати шаҳватга берилишдир, шайтоний хотирнинг аломати маъсият билан безанишдир. Демак, хавотирни таниш саодатга етиш сабабидир.

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, хавотирни таниш нима билан ҳосил бўлади? Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрдилар: «Биринчиси шуки, таниш юз бериши учун таҳоратли бўлиш лозим. Ботин таҳорати, яъни кўнгли поклигининг шартлари кўндир. Чунончи, ҳаром қи-

линган нарсаларни кўришдан кўз пок бўлиши, ғийбатларни ва ёлгонларни гапиршдан тил пок бўлиши, ҳаром овозларни эшитишдан қулоқ пок бўлиши, шарнатда ушлаш мумкин бўлмаган нарсаларни ушлашдан қўл пок бўлиши, бориш мумкин бўлмаган жойга боришдан қадам пок бўлиши. Бу беш таҳорат юзага келса, демак ботин таҳорати мукамал бўлган бўлади.

Бу шартлардан яна бири шуки, ҳалол луқма ейиш, озгина ейиш, аммо Ҳақ ёди билан ейиш. Бошқаси эса Қуръонни тафаккур билан ўқиш, кечаси туриш, саҳарда зорланиш ва кундузи яхши кишилар билан суҳбат қуришдир.

ДИЛНИНГ САЛОМАТ БЎЛИШИ ҲАҚИДА

(Тўққизинчи бобдан)

Билгилки, дилнинг саломат бўлиши Ҳақ таоло рози бўлмаган нарсалардан узоқ бўлишки, эртага соғлом дилдан ўзга ҳеч нарса ёрдам бермайди. Расулуллоҳ айтадилар: «Инсон жасадида бир парча гўшт бор, агар у саломат бўлса, бошқа аъзолар ҳам саломат бўлади, агар у бузилса бошқа аъзолар ҳам бузилади. Огоҳ бўлингки, бу дилдир».

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, бемор дилнинг давоси нима? Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрдиларки: «Унинг давоси шуки, уламоларнинг суҳбатига интилади. Уларнинг хизматида туради. Уларнинг айтганини қабул қилиб, машойнхлар ҳузурда бўлади. Шундагина унинг дилидан дунёга бўлган муҳаббат кетади. Расулуллоҳ айтадилар: «Улим келмасидан аввал унга тайёргарлик кўринглар».

САБР ВА РИЗО ҲАҚИДА

(Унинчи бобдан)

Билингки, сабр нафс (жон)ни ҳавойи (яъни эҳтирос)лардан тиймоқдир. Чунончи, Худойи таоло буюради: «Пайғамбарлардан бўлган азм эгалари сабр қилгани каби сабр қилгин». Пайғамбарлар балоларга сабр қилганлар.

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, сабрли банданинг аломатлари қандай? Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳини муқаддас қилсин — буюрдилар: «Аломати учтадир. Биринчиси халқдан унга заҳмат етса, бунга эътибор қилмайди, ҳеч кимга айтмайди, чунки айтиш Ҳақ таолодан шикоят қилишдир. Иккинчиси, кўнглида ҳам эътироз қилмайди. Учинчиси, бадавлат киши моли билан қандай фахрланса, у бошига келган балога шундай фаҳрланади».

Расулуллоҳ буюрадилар: «Ал мавту туҳфат ул-мўъминини», яъни ўлим мўъминининг туҳфасидир. У дунё бу дунёдан яхшироқдир. Демак, нечун? мен у дунёдан қочайин?»

Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрдилар: «Ризо бу шодликдир, яъни балолар ва кулфатлардан Ҳақ таоло томонидан ниманки кўрса, бунга хушҳуд бўлади. Ва кўнглимиз бу балоларга қарши эътироз қилмайди, чунки балолар дўстдан келгандир».

МУҲАББАТ ВА САДОҚАТ ҲАҚИДА

(Ун биринчи бобдан)

Благиники, дил ибодати муҳаббатдир. Чунки, Ҳақ таоло буюради: «Агар сизлар Аллоҳни севсаларингиз, бас, менга тобасъ бўлинглар, шунда Аллоҳ ҳам сизларни севади».

Расулуллоҳ айтадилар: «Кимки Аллоҳнинг Расулини сева, Аллоҳ ҳам уни севади».

Уйқу Аллоҳ дўстларига ҳаромдир.

БАЙТ:

Ҳаббаба лил-муҳибби кайфа яному,
Кулла навмин ала-л-муҳибби ҳаромун.

ТАРЖИМАСИ

Аллоҳни севган киши қандай ухлаши мумкин
Севувчи учун ҳар қандай уйқу ҳаромдур.

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, муҳаббатнинг асл ҳақиқати нимадир? Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрдилар: «Муҳаббатнинг ҳақиқати шундаки,

Маҳбубнинг муҳаббати муҳибга нисбатан шу даражада галаба қиладики, унинг барча сифатлари маҳбубнинг мушоҳадасида бутунлай фоний бўлади ва муҳиб учун ўзининг сифатларидан ҳеч бир хабар қолмайди. Маҳбубдан муҳибга етган ҳар қандай аламу заҳмат унинг учун улуг тухфага айланади.

ТАФВИЗ ВА ТАСЛИМ ҲАҚИДА

(Ўн иккинчи бобдан)

Билингки, тафиз ўз ишини Ҳаққа топширишдир. Чунончи Ҳақ таоло буюради: «Ва уфаввизу амри иллаллоҳи инналлоҳа басийрун би-л-ибод», яъни ўз ишларимни Аллоҳга топширдим, Аллоҳ ўз бандаларини кўриб турувчидир.

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, тафиз ва таслим нимадир? Шайх — Аллоҳ руҳларини муқаддас қилсин — буюрдилар: келмаган нарсага чора кўришни ташлашдир, яъни қазо келмасдан бурун рози бўлиб туришдир. Таслим эса, ҳали келмаган нарсага эътироз билдиришдан қўл тортишдир, яъни бандага келган ҳар қандай ҳукм ва қазога на зоҳирда ва на ботинда эътироз билдирмайди.

ШУКР ВА ТАВАККУЛ ҲАҚИДА

(Ўн учинчи бобдан)

Билгилки, неъматнинг шукри шундайки, бу неъматлар учун Аллоҳнинг фармонларига амал қилишда осий бўлмайди.

МАСЪАЛА. Сўрадиларки, таваккул нимадир? Шайх — Аллоҳ уларнинг руҳларини муқаддас қилсин — буюрдилар: «Таваккул шундайки, барча ишлардан банда чораю тадбирни тарк қилади, ўз ишларининг чорасини Аллоҳга топширадики: «ман итаваккалу алаллоҳи фаҳува ҳасбуҳу», яъни кимки Аллоҳга таваккул қилса, бас, Аллоҳ уни ҳимоя қилувчидир».

Хожа Абдулхолиқнинг вафотлари яқинлашганда ўз яқинларидан тўрт кишини ўз ишини давом эттиришга лойиқ деб топдики, улар халқни Ҳаққа даъват этиш билан машғул бўлдилар. Ҳазрати Хожанинг вафотлари олти юз ўн етти (-милодий 1222) да юз берди.

«НАВРУЗ» нашриёти 1994 йил давомида
қуйидаги китобларни чоп этади:

«ДОВОН ОШГАН АВЛОДЛАР»

Жамоа тўплами. Иштихон туманининг ярим асрлик тўйи муносабати билан ўша заминда етишиб чиққан бир гуруҳ ижодкорларнинг эссе, шеър ва ҳикоялари жамланган.

Ислом ҲАМРО.

«ШОИР БУЛДИҚ СЕНДАН АЙРИЛИБ»

Шеърлар. Истеъдодли ёш шоирнинг илк тўпамидан севги-муҳаббат, мардлик-мангуликка оид шеърлари ўрин олган. Китобга таниқли шоир Муҳаммад Юсуф сўзбоши ёзган.

Юсуф МИРЮСУФЗОДА. «ҲАММАГА РАҲМАТ!»

Болалар учун шеърлар. Қибрай туман газетасида фаолият кўрсатган ёш шоирнинг кўнгина машқлари республика матбуотида ёритилган. Илк тўпамидан эса жажжи мухлислар учун қувноқ шеърлар ўрин олгандир.

Омонулла ОЛЛОЁРОВ.

«МЕНИНГ ҚУРАЛАЙ ОПАЖОНИМ»

Асарда иккинчи жаҳон уруши йилларида ўзбек аёлларининг кўрсатишган матонатлари, севгига садоқатлари ҳақида қизиқарли ҳикоя қилган.

**Массовое издание
На узбекском языке**

Хожаи Жаҳон — Хожа Абдулҳолиқ Ғиждувоний

Издательство «НАВРҮЗ» — Ташкент — 1994 г.

Муҳаррирлар Оқилжон ҲУСАН, Тўлқин ЭШБЕК,
Мусаввир Н. ҲАКИМОВ.
Ғасмлар муҳаррири М. ОДИЛОВ.
Техник муҳаррир М. КРАВЧУК.
Мусаҳҳиҳ Ж. МИРАЛИМОВ.

Теришга берилди 7. 02. 94. Босишга руҳсат этилди
30. 03. 94. Бичими 60x84 1/16. № 1 қоғозга «Литера-
турная» гарнитурда юқори босма усулида босилди.
Шартли б. т. 2,25. Нашр б. т. 2,75. 5000 нусха.
Шартнома № 72/94. Баҳоси келишилган нарҳда.

«Наврўз» нашриёти, 700129. Тошкент, Навоий
кўчаси, 30 уй.

Ўзбекистон Республикаси Матбуот Давлат қўмитаси
Тошкент вилоят матбуот бошқармасининг Қибрай тумани
босмахонасида чоп этилди.